

EĞİTSEL BİR ARAÇ VE ORTAM OLARAK SANAT SERGİLERİ¹

Nimet KESER

Prof. Dr., Çukurova University, Department of Fine Arts Education, Turkey,
e-mail: nimetkeser@gmail.com

Handan NARİN

Arş.Gör., Çukurova University, Department of Fine Arts Education, Turkey,
handannarinn@gmail.com

Özgür AKTAŞ

Yrd. Doç., Çukurova University, Department of Fine Arts Education, Turkey,
ozguraktas77@gmail.com

ÖZET

Sanatsal üretimin sergilenmesi sanatsal üretim sürecinin, sanatçı olmanın temel amaçlarından biridir. Dolayısıyla; görsel sanatlar öğretmeni adayı olan her öğrencinin kişisel ya da grup olarak bir sergi tasarlayabilme ve sergiyi eğitimle işlevlendirebilme kapasitesine sahip olacak şekilde yetişmesi gerekir. Güzel sanatlar eğitimi bölümlerinin öğretim müfredatında, bir sergi hazırlama ve serginin işlevinin planlanmasına ilişkin bir ders yer almamaktadır. Bu eksiklikten hareketle, bir üniversitenin Resim-iş Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencilerinin katılımcı olduğu bu araştırmanın amacı, bir sanat sergisindeki bileşenlerin, sergiyi eğitim ortamına dönüştürüp dönüştüremeyeceğini; izleyicilere zengin bir sanat eğitimi deneyimi sunup sunmayacağını saptamaktır. Bu çalışmada katılımcı öğrenciler planlama, üretme ve sergi için gerekli tüm süreçlerde aktif rol oynamış ve sanatçının sanatsal üretim sürecini, sanatsal endişelerini de sunabilecekleri eğitsel işlevi de olan bir sergi planlayarak hem kendi becerilerini destekleme olanağı kazanmış hem de izleyiciler için daha fazla bilgilenme olanağı sunmuştur. Yapılan anket çalışması da söz konusu serginin ziyaretçiler açısından bir tür eğitsel ortama dönüştüğünü göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, sanat sergisi, sanat eğitimi, eğitsel işlev

¹ Bu araştırma, Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

ART EXHIBITIONS AS AN EDUCATIONAL TOOL AND ENVIRONMENT

ABSTRACT

Exhibiting artworks is one of the main aims of artistic production process and to be an artist. Therefore; each student who is a visual arts preservice teacher must be educated by acquiring skills to organize solo and group exhibitions and Exhibitions must be trained in a way that has the ability to function art exhibitions with the educative goals. There is no class about preparing an exhibition and organizing exhibition in the teaching curriculum of the fine arts education departments. The aim of this research is to investigate if the components of an art exhibition can turn the exhibition into an educational medium and to determine if it offer a rich art education experience to exhibition visitors. This research planned with several students of a fine art education department of a university. In this study, participant students had an opportunity to support their own skills on planning an exhibition which also had an educational function where the artist was able to present the artistic production process and artistic concerns. The questionnaire survey that desinged to determine the educational success of the exhibition also showed that the exhibition turned into a kind of educational medium for visitors of the exhibition.

Keywords: Art, art exhibition, art education, educative function.

1. GİRİŞ

Sanatsal üretim insanın entelektüel yaşamının en önemli yönlerinden biriye; bu üretimin gösterilmesi, sergilenmesi sanatsal üretim sürecinin, sanatçı olmanın hatta insan olmanın temel amaçlarından biridir. Sanatçıların eserlerinin kamusal alanda sergilemesinin ilk örneklerine Romalı tarihçi Pliny'nin (Pliny, Jex-Blake ve Ulrich, 1896) metinlerinde rastlıyoruz. Pliny, MÖ dördüncü yüzyıl Kos'lu ressam Apelles'in resimlerini düzenli olarak atölyesinden dışarı çıkarıp izleyicinin tepkisini almaya çalışmasından söz eder. Bunun erken sanat sergilerinin bir örneği olarak kabul edebiliriz. Sanatın liberal statü kazanmasının ardından sanat sergileri, on sekizinci yüzyıldan itibaren, sanat üretiminin çok önemli bir parçası olmaya başladı. 1737 yılından itibaren Fransız sanatçıların itibarını ve başarısını belirleyen Paris Salon sergilerinin ardında sanat sergileri geleneği, başlangıçta Avrupa kentlerinde, ardından sanatta güçlenmeye çalışan birçok ülkeye model oluşturdu (Milam, 2011). Böylece, sanatın üretimi ile ilişkili meslek grupları olan sanatçılar ya da sanat eğitimcileri çalışmalarını yaratırken, eserlerinin nerelerde, nasıl ve kiminle birlikte sergileneceğini göz önüne almaya başladılar. Dolayısıyla; görsel sanatlar öğretmeni adayı olan her öğrencinin kişisel ya da grup olarak bir sergi tasarlama becerisine sahip olacak şekilde yetişmesi gerekir. Resim-İş Eğitimi programlarında ve Güzel Sanatlar Fakültelerinin büyük bir kısmında öğretim müfredatı, bir sergi hazırlamanın aşamalarını ya da sergilemenin nasıl olması gerektiğinin öğretilmesini içermemektedir. Buna bağlı olarak görsel sanatlar öğretmenlerine günlük ders planlarının ve ders değerlendirmelerinin bir parçası olarak sergiyi içeren bir öğretim programı da sunulmamıştır. Bu nedenle de görsel sanatlar öğretmenlerinin çok azı öğrenci çalışmalarını sergileme beceri ve terminolojisine sahiptir. Bu durum sanat eğitimi açısından büyük bir eksiklik olarak görülmelidir. Çünkü, sergiler sadece sanat pazarının desteklenmesi açısından sanatçıya fayda sağlayacak etkinlikler olarak düşünülemez.

Bu ortamlar aynı zamanda birer eğitim aracı, ortamı olarak planlanmalıdır. İzleyiciye sadece sonucu değil, süreci de görme olanağı sunacak biçimde tasarlanarak eğitsel bir araç olarak düşünülmelidir.

Bir sanat eseri, her ne kadar sanatçının imzasını taşısa da gerisinde içinde bulunduğu dönemin koşulları yatar ve kendisini alımlamayı bekleyen izleyicisini de içerisine alarak doğar. Oluşum süreci sancılı ve zordur. İçinde barındırdıkları da bir o kadar derin ve anlamlıdır. Bu nedenle sergilenen eser ile izleyicinin buluştuğu süreç izleyici açısından zengin bir öğrenme ortamı; estetik deneyimi zenginleştirme (Bedford, 2016; Cline, 2012) sağlaması bakımından önemlidir. Bu araştırmanın amacı da bir sanat sergisindeki olanakların sergi ortamını eğitim ortamına dönüştürüp dönüştüremeyeceğini; izleyicilere zengin bir sanat eğitimi deneyimi sunup sunmayacağını saptamaktır.

Bir üniversitenin Resim İş Öğretmenliği Anabilim Dalı'nın on üç öğrencisinin üretimlerinin gösterileceği bir sergi etkinliği klasik sergileme anlayışının dışında bir planlama ile ne şekilde bir eğitsel sergiye dönüştürüleceğini araştıran bu proje farklı süreçleri içermiştir. Öğrencilerin bir resme başlamadan önce gerekli materyalleri hazırlama sürecinden itibaren üretme sürecini, yazma, fotoğraf ve video gibi araçlarla kaydetmekten başlayan ve üretimlerinin ne şekilde sunuma hazırlayıp bir sergiyi tasarlama ve sanatçının sergi mekânında izleyiciyle buluşmadan izleyiciyi kendi sanatsal problemi ve üretim sürecine ilişkin bilgilendirebilme olanakları oluşturma problemini çözmeye yönelik bir araştırma sürecine dönüştürmek amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Bu proje, beş aylık bir süreci içerek şekilde tasarlanmıştır. Uygulama çalışmasının yanı sıra serginin eğitsel başarısının saptanması için hazırlanmış anket çalışmasını da kapsayacak biçimde tasarlanmıştır. Her ne kadar başlangıçta bu aşama için yapılandırılmış görüşme öngörülmüş olsa, ziyaretçilerin anket formunu cevaplamanın, uzun süreli bir görüşmeden daha fazla istekli olacağı düşünülerek bir anket formu hazırlanmıştır.

Çalışma; araştırma, eser üretme, sanatsal probleme ve tekniğe ilişkin sanatçı ifadesi yazmanın yanı sıra; üretim sürecini fotoğraf ve video ile belgelemeyi içermiştir. Öncelikle katılımcı öğrencilerin, öğretmenlik sürecinde öğrenci işlerini sergileyebilmeleri için gerekli olan deneyimi elde etmeleri için serginin planlanmasına da aktif olarak katılımları sağlanmıştır. Öğrencilerin kendi biçim, üslup ve içeriğe ilişkin sanatsal endişelerini yazdıkları *sanatçı ifadeleri (artist speech)* (Barrett, 1994) ve *süreç videoları*; eserlerin yanı sıra sergi salonunda sergilenmek üzere tasarlanmış böylece eserlerin yanı sıra üretilen eserlerle ilgili hazırlanan bir eğitim ortamına dönüştürmek amaçlanmıştır. İzleyicilerin, videolar ve sergi ortamında yer alan basılı sanatçı ifadeleri aracılığıyla bir sanat eserinin biçimlendirilme sürecine ve bir eseri üreten sanatçının sanatsal endişelerine ilişkin edindikleri bilgi ve bu bilginin sanat eserleriyle olan ilişkilerini ne şekilde etkilediğine ilişkin hazırlanmış olan anketi, sergi süresince gönüllü izleyicilerden doldurmaları istenmiştir. Sergi süresince 63 (altmış üç) izleyici anketi doldurmayı kabul etmiştir. Ancak anket sorularının bazılarının boş bırakılması nedeniyle 13 anket formu çıkarılmıştır. Geriye kalan 30'u kadın 20'si erkek olmak üzere toplam 50 izleyiciden toplanan 50 anket formundan elde edilen veriler araştırmada dikkate alınmıştır. Katılımcıların çoğunluğu (%82,0) üniversite mezunu, yarısından fazlası (%54,0) öğrencidir. Yaş aralıkları ise değişim göstermektedir (21-25 yaş %34,0, 45-50 yaş %14,0...gibi).

3. BULGULAR

Çalışmanın veri toplama aracı olan anketin ikinci bölümünde sanatsal faaliyetlere ilişkin katılımcıların deneyimlerini öğrenmek amacıyla çeşitli sorulara yer verilmiştir. Bulgular incelendiğinde, katılımcıların en az bir sanatsal etkinlik türüne katıldığını, katılımcıların çoğunluğu sinemayı (%86,0) ve sergiyi (%74,0) tercih ettiği görülmüştür. Katılımcıların yarısının sanatsal etkinliği izleme sıklıkları haftada bir (%42,0) ile ayda bir (40,0) arasında değişirken sanat sergisine gitme sıklıkları da ayda bir (36,0) ile yılda bir(32,0) arasında değişmektedir.

Araştırma kapsamında katılımcılara sergiye gelme amaçları sorulduğunda yarısından fazlası (%64,0) *resim sergilerine ilgi duyduğum için cevabını* vermiştir. Katılımcıların yaklaşık yarısı (%40,0) sergiye bir saatten fazla süre ayırdıklarını ve çoğunluğu (%84,0) sergiyi beğendiklerini ve ilgi çekici bulduklarını belirtmişlerdir. Sergiyi gezdikten sonraki düşüncelerine ilişkin olarak katılımcıların çoğunluğu (74,0) *Birbirinden farklı çalışmalar görmek beni heyecanlandırdı* ifadesini işaretlemişlerdir.

Anketin üçüncü bölümünde katılımcılara *bir sanat sergisindeki resimleri anlamlandırma süreci* hakkında bilgi edinmek amacıyla 25 ifade sunulmuş ve kendi düşüncelerine göre işaretlemeleri beklenmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde, katılımcıların yarısından fazlasının (%62) video gösterisinin, izleyicinin eseri anlamlandırması açısından oldukça yararlı olduğunu ve video gösterisinin resimlerin üretim süreci hakkında katılımcıların fikir edinmelerini sağlarken, resimleri anlamalarını da kolaylaştırdığı ve yine katılımcıların büyük çoğunluğu (%72) video gösterisinin kendilerine katkı yaptığı düşüncesindedir.

Sergide yer alan her bir çalışmanın yanında *sanatçı ifadelerini* içeren bir metin yer almaktadır. Böylece izleyicinin bilgilenmesi amaçlanmıştır. Bununla ilgili anket ifadeleri incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğu (%80,0) eserlerin yanındaki sanatçı ifadelerinden eserlerin içeriği ve konusu hakkında fikir edindikleri, bir sanatçının resmini üretirken ki düşüncelerini/fikirlerini öğrenmelerine yardımcı olduğu ve sanatçıyı tanımalarına olanak sağladığı düşüncesine katılmaktadırlar. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%72) *sergide eserlerin yanı sıra video sunumunun ve "sanatçı ifadelerinin" olmasının eserleri daha da çekici hale getirdiği* ifadesine kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Serginin *çok yönlü bakış açısı edindirdiği, bir resmin üretim süreci ve sanatçı hakkında fikir sağladığı* konusunda katılımcıların büyük çoğunluğu (%74,0) hem fikirdir. İzleyicilerin büyük çoğunluğu (%84,0) sergi sonunda bir resmi üreten sanatçının eserle ilgili düşünme biçimi hakkında fikir sahibi olduğu konusunda hem fikirdir.

Katılımcı öğrencilerle yapılan odak grup görüşmesinde kullandıkları ifadeler ve sergi anındaki gözlemleri, saptamaları gerek öğrenciler açısından gerek ziyaretçiler açısından eğitsel bir araca dönüştürdüğünü göstermektedir. Aşağıda öğrencilerle yapılan odak grup görüşmesinden alıntılar yer almaktadır:

Bir sergiye hazırlanmak sadece resim yapmak, heykel yapmak ve sonra aralarından bir seçim yapmanın ötesinde bir süreç gerektirdiğini öğrendik (Ö1).

Sergi açılışında ziyaretçilerin bizim yazdığımız sanatçı ifadelerini okuduktan sonra resimlerde daha çok şey keşfettiklerini ve birbirlerine resimleri daha ayrıntılı incelemeye çağırdıklarını gördük (Ö5).

Videoları izleyen bazı ziyaretçilerin bize bir resim zannettiğim gibi başlayınca hemen biten bir iş değilmiş, resmi yapmak için ne çok çalışmışsınız demiş olmaları işimizin eğlenceli, hobi düzeyinde bir iş olmadığını gösterdiği için çok eğitici oldu. (Ö6).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Sergiler, sanatçıların fikirlerini halkla paylaşmaları için en etkili yollardan biridir ve çeşitli mekânlarda ve formatlarda tutulabilirler. Sanatçılar için olduğu kadar sanat eğitimcileri için de sanat sergileri önemlidir. Yanı sıra bir sanat eğitimcisinin bir sanat sergisinin her aşamasını planlayabilme becerisine sahip olması mesleki bir gerekliliktir.

Bu proje, bir üniversitenin Resim-İş Öğretmenliği öğrencileriyle birlikte tasarlanacak bir sanat sergisine dayanmaktadır. Ancak bu sergi, geleneksel sergi mantığının dışında; sadece yıl boyu üretilen çalışmaların galeri duvarlarına asılmasını içeren bir sergileme anlayışının dışında tasarlanmış; öğrencilerin eserleri onların sanatsal endişelerini ve sanat üretme süreçlerini izleyiciye sunmayı içerecek biçimde sergilenmiştir. Bunun için de öğrencilerin; *sanatçı ifadesi* (*artist speech*) yazma becerisi, sanat çalışmasını kamusal alanda sergileme becerisi, sanat eseri üretme sürecini sunma becerisi, izleyici ile iletişim kurma becerilerini geliştirebilmek için gerekli olan kuramsal araştırma ve uygulama çalışmalarının ardından sanat galerisinde bir sergi düzenlenmiştir. Ortak sunum diline sahip bu serginin kapsamı aşağıdaki süreçlere dayalı gerçekleştirilmiştir:

1. Her öğrenci; kendi kişisel özelliklerine, yaşam deneyimine ve kendi sanatsal diline uygun bir kavram ya da konu belirleyerek bir dizi çalışma üretmiş ancak galerinin olanakları ve öğrenci ürünlerinin boyutlarına bağlı olarak kendilerine ayrılan alanlarda en az iki en fazla on eser sergilemiştir.

2. Her öğrenci; uygulamanın tüm yönlerini içeren çalışma sürecinin tamamını yansıtan bir video oluşturmuştur. Her öğrencinin hazırladığı bu videolar; sergi salonuna yerleştirilen mini projeksiyon cihazı aracılığıyla sürekli olarak izletilmiştir.

3. Her öğrenci, *sanatçı ifadesinin* ne anlama geldiğini, bu ifadelerin genel ilkelerinin ne olduğuna ve örneklerine ilişkin araştırmalardan sonra kendi *sanatçı ifadesini* oluşturmuştur. Bu sanatçı ifadeleri, eserlerinin sergilendiği alanda basılı olarak sergilenmiş ve izleyicilerin bu ifadelerden yararlanarak eserleri sanatçının kendi ifadeleri aracılığıyla anlaması ve kendi yorumlarını destekleyebilmesi imkânı oluşturulmuştur.

Geleneksel bir sergileme yaklaşımının dışına çıkarak, sadece sonucun değil tüm üretim sürecinin izleyiciye sunulmuş olması bu çalışmayı özgün kıldığı gibi önerilen hedeflere de ulaşılmıştır. Çalışma süreci ve öğrencilerden alınan dönütler; bir sergi planlamanın, bir sanat eseri üretmek kadar heyecan verici bir deneyime dönüştüğünü; projenin, öğretmenlik yaşamlarında da kendi öğrencilerinin çalışmalarını planlama ve sergileme için yeni fikirler oluşturduğu anlaşılmıştır. Bu projenin, bu bağlamda, alanda yetişmekte olan katılımcı öğrencilere önemli olanaklar sunduğu düşünülmektedir. Beş ayı kapsayan bu proje süresince yapılan gözlem ve görüşmeler görsel sanatlar öğretmeni adayı olan on üç öğrencinin sanat eğitimi işlevini sürdüren bir sergi planlarken önemli bir mesleki beceriyi edindiğini göstermiştir.

İzleyicilere uygulanan anketlerden elde edilen veriler; serginin planlanma biçiminin etkileyici olmasının yanı sıra hem sanat eserinin içeriğine ilişkin hem de sanatın uygulama sürecine ilişkin bilgi edinmek için fayda sağladığı anlaşılmıştır. Bir eserin ortaya çıkma

sürecini videolar aracılığıyla izleyebilme ve her öğrencinin sanatçı ifadesini okuyabilme fırsatı, ziyaretçilerin eserleri anlamlandırma etkinliklerine önemli bir katkı sağlamıştır. Böylece eseri daha geniş bir perspektiften anlama ve eleştirme olanağına sahip olan ziyaretçiler, bu deneyimlerini başka eserler ve sergilerle karşılaşmalarında da kullanarak daha geniş bir perspektiften anlayabileceklerini ve eleştirebileceklerini söylemek mümkündür.

- Barrett, T. (1994). *Criticizing Art: Understanding the Contemporary*. California: Mayfield Publishing Company.
- Bedford, L. (2016). *The Art Museum Exhibitions: How Story and Imagination Create Aesthetic Experiences*, London: Routledge.
- Cline, A., C. (2012). *The Evolving Role of the Exhibition and Its Impact on Art and Culture*, Senior Theses, Trinity College, Hartford, CT.
- Lord, M. (1995). *Exhibiting to See, Exhibiting to Know*, UNESCO.
- Milam, J., D. (2011). *Historical Dictionar of Rococo Art*, Plymouth: Scarecrow Press. Inc.
- Neves, Carole M. P. (2002). *The Making Of Exhibitions: Purpose, Structure, Roles And Process*, Simithsonian Institution.
- Pliny, the Elder, Jex-Blake, K. ve Urlichs, H.L. (1896). *The Elder Pliny's Chapters on The History of Art*, London: Macmillan And Co., Ltd.

Ek 1.Anket Soruları

Soru No	SORULAR	(1) Kesinlikle Katılmıyorum		(2) Kısmen Katılıyorum		(3) Kesinlikle Katılıyorum	
		f	%	f	%	f	%
1.	Sergide yer alan resimler bende merak uyandırdı.	1	2,0	18	36,0	31	62,0
2.	Sergide yer alan resimleri incelerken yeni şeyler öğrendim.	3	6,0	15	30,	32	64,0
3.	Video gösterisi, resimleri anlamama kolaylaştırdı.	4	8,0	20	40,0	26	52,0
4.	Video gösterisi, resimlerin üretim süreci hakkında fikir edinmemi sağladı.	4	8,0	17	34,0	29	58,0
5.	Video gösterisi dikkatimi dağıttı, bana katkı sunmadı.	36	72,0	9	18,0	5	10,0
6.	Video gösterisi, oldukça zaman alıcıydı, izlemedim.	37	74,0	8	16,0	5	10,0
7.	Video gösterisi, izleyicinin eseri anlamlandırması açısından oldukça yararlıdır.	2	4,0	17	34,0	31	62,0
8.	Video gösterisinden, bir sanat eserinin oluşum süreci hakkında birçok şey öğrendim.	2	4,0	21	42,0	27	54,0
9.	Bir sanat eserinin oluşum süreci zordur.	2	4,0	3	6,0	45	90,0
10.	Bir sanat eseri derin düşünceleri içerisinde barındırır.	1	2,0	6	12,0	43	86,0
11.	Bir sanat eserinin ilk baştaki haliyle son hali arasında fark olabilir.	3	6,0	8	16,0	39	78,0
12.	Bir sanat eseri zaman içerisinde şekillenir.	1	2,0	4	8,0	45	90,0
13.	Bir sanat eserini değerlendirilmesinde, eserin üretim süreci önemlidir.	3	6,0	8	16,0	39	78,0
14.	Eserlerin yanındaki “sanatçı ifadeleri” resimleri anlamama yardımcı oldu.	1	2,0	14	28,0	35	70,0
15.	Eserlerin yanındaki “sanatçı ifadeleri” eserlerin içeriği ve konusu hakkında fikir edinmemi sağladı.	1	2,0	8	16,0	41	82,0
16.	Eserlerin yanındaki “sanatçı ifadeleri”, bir sanatçının resmini üretirken ki düşüncelerini/fikirlerini öğrenmeme yardımcı oldu.	1	2,0	9	18,0	40	80,0
17.	Eserlerin yanındaki “sanatçı ifadeleri” sanatçıyı tanımama yardımcı oldu.	1	2,0	15	30,0	40	80,0
18.	Eserlerin yanında “sanatçı ifadeleri” olmalıdır.	2	4,0	18	36,0	30	60,0
19.	Sergide eserlerin yanı sıra video sunumunun ve “sanatçı ifadelerinin” olması eserleri daha da çekici hale getirmiştir.	2	4,0	12	24,0	36	72,0
20.	Sergi çok yönlü bakış açısı edinmemi sağladı.	3	6,0	11	22,0	37	74,0
21.	Sergiye gezerken zevk aldım.	2	4,0	4	8,0	44	88,0
22.	Sergiye gezerken sıkıldım/yoruludum.	44	88,0	2	4,0	4	8,0
23.	Sergi oldukça karmaşık ve zaman alıcıydı.	40	80,0	4	8,0	6	12,0
24.	Sergi sonunda bir resmin üretim süreci hakkında fikir sahibi oldum.	2	4,0	9	18,0	39	78,0
25.	Sergi sonunda bir resmi üreten sanatçının eserle ilgili düşünme biçimi hakkında fikir sahibi oldum.	1	2,0	8	16,0	42	84,0